

ROCZNIK CHEŁMSKI

Tom 25

Komitet redakcyjny:
Beata Akimjakowa, Andrzej Bronicki, Robert Chelmicki, Stanisław Dubaj,
Zygmunt Gardziński, Michał Goloś, Emil Horoch, Tadeusz Jaceniuk, Paweł Kiernikowski,
Roman Małek, Robert Kozyrski, Jan Lewandowski, Leszek Piątkowski, Andrzej Rybak,
Andrzej Stępnik, Witalij Telwak, Zbigniew Zaporowski

Redaktor naczelny:
Robert Kozyrski

Redaktor tematyczny:
Andrzej Rybak, Małgorzata Stryjecka

Redaktor językowy:
Agata Szewczuk

Opracowanie redakcyjne:
Marzena Zielonka

Recenzenci:
doc. dr Walentyna Bohatyreć, Uniwersytet Narodowy w Czerniowcach
dr hab. Emil Horoch, prof. UMCS w Lublinie
dr hab. Jerzy Libera, prof. UMCS w Lublinie
doc. dr hab. Oleh Kozaczuk, Uniwersytet Narodowy w Czerniowcach
dr hab. Robert Kozyrski, prof. KUŁ
doc. dr hab. Witalij Makar, Uniwersytet Narodowy w Czerniowcach
doc. dr Witalij Mocok, Uniwersytet Narodowy w Czerniowcach
prof. dr hab. Wołodymir Fisanow, Uniwersytet Narodowy w Czerniowcach
dr hab. Andrzej Wawryniuk, prof. PWSZ w Chełmie

Tłumaczenia streszczeń:
Maciej Niedzielski (język angielski), Olena Hodała (język rosyjski)

Zdjęcia: Lech Radwański

Skład i łamanie:
Marek Zielonka Zielony Królik

Wydawnictwo wsparli finansowo:
Urząd Miasta Chełm • Starostwo Powiatowe w Chełmie • Wyższa Szkoła Stosunków Międzynarodowych
i Komunikacji Społecznej w Chełmie • Urząd Gminy w Rudzie-Hucie • Urząd Gminy w Wojsławicach
• Fundacja Partnerstwo i Współpraca • Edward Hołub • Lucjan Jagiełło • CTN Elektromet Zalewa sp.j.
• Tyres Group sp. z o.o., Czesław Zwolak • Zygmunt Gardziński
• Przychodnia weterynaryjna Justyna i Grzegorz Gardzińscy, Janów k. Chełma.

Zadanie współfinansowane ze środków
Urzędu Miasta Chełm

Zadanie współfinansowane ze środków
Starostwa Powiatu Chełmskiego

Adres redakcji:
Stowarzyszenie Rocznik Chełmski
22-100 Chełm, ul. Partyzantów 40
www.chbp.chełm.pl/srch/ e-mail: rchelmski@wp.pl
Redakcja informuje, że prezentowana wersja czasopisma (papierowa) jest wersją pierwotną (referencyjną)

Nakład 350 egz.

STOWARZYSZENIE ROCZNIK CHEŁMSKI
CHEŁMSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA IM. M.P. ORSETTI W CHEŁMIE
PAŃSTWOWA WYŻSZA SZKOŁA ZAWODOWA W CHEŁMIE
MUZEUM ZIEMI CHEŁMSKIEJ IM. WIKTORA AMBROZIEWICZA
W CHEŁMIE

ROCZNIK CHEŁMSKI

TOM 25

CHEŁM 2021

Copyright by Stowarzyszenie Rocznik Chełmski
ISSN 1425-6665

Druk:
DRUKARNIA WYDAWNICTWA ARKA
www.arkadruk.pl

SPIS TREŚCI

SŁOWO WSTĘPNE DO 25. JUBILEUSZOWEGO TOMU „ROCZNIKA CHEŁMSKIEGO	9
--	---

ARTYKUŁY

ALEKSANDRA FERENC: Nowe źródła archeologiczne do pradziejów mikroregionu włodawskiego	13
TOMASZ DZIEŃKOWSKI: Osady słowiańskie z VI–VII w. w dolinie rzeki Horodyski	49
ANDRZEJ BRONICKI: Skład narzędzi ciesielskich średniowiecznego bartnika z Lipniaka, gm. Sosnowica, pow. parczewski na Pojezierzu Łęczyńsko-Włodawskim	71
BEATA BOROWSKA, STANISŁAW GOŁUB: Nieznane groby masowe cmentarza jenieckiego Stalagu 319A i C odkryte w Chełmie podczas prac budowlanych	79
JOLANTA SKWARCZEWSKA: Polski Biały Krzyż, Okręg lubelski, Koło w Chełmie	101
ILONA SAWICKA: Postrzeganie śmierci oraz wierzenia i praktyki z nią związane wśród chrześcijan obrządku wschodniego	125
MAREK BEM: Do Sobiboru i z powrotem. Wspomnienia chełmskich Żydów	167
RYSZARD SUDUŁ: Dzieje koszykówki w Chełmie	205

Z ZAGRANICY

ALINA EKSMAN: Foreign policy strategies of the European Union in the Arctic in the post-bipolar era	243
ВОНДАН КУДЕЛКО: The Contadora Process for Peace in Central America (1980s)	253
ЮРІЙ МАКАР, ЛЮДМИЛА НОВОСОЛЬЦЕВА: Аналіз сучасних тенденції розвитку транснаціональних корпорацій	261
ЮЛЯ МИНДРЕСКУ: Стратегії інститутів громадянського суспільства України в реалізації антикорупційної політики	279
НАТАЛІЯ РОТАР, ВІТАЛІЙ МАКАР: Політична складова українсько-канадських відносин в умовах гібридної війни в Україні	295
JEWHENIA JURIJCHUK, STANISŁAW OPINKO: Cooperation of Ukraine with EU and NATO on combatting the Russian Federation hybrid threats	317

CZŁOWIEK I ŚRODOWISKO

JACEK CYMERMAN, KAROLINA GRABOWSKA, MARTA CYMERMAN:

Ocena przechowywania i jakości wybranych warzyw cebulowych uprawianych w powiecie chełmskim 331

EWA STAMIROWSKA-KRZACZEK: Wpływ edukacji na świadomość żywieniową chełmskich studentów w aspekcie profilaktyki chorób dietozależnych 341

MAŁGORZATA STRYJECKA: Wiedza studentów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Chełmie na temat pandemii koronawirusa w Polsce 361

MAŁGORZATA STRYJECKA: Wiedza studentów pielęgniarstwa Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Chełmie na temat czynników ryzyka i podstawowych zasad profilaktyki chorób układu krążenia 375

MAŁGORZATA STRYJECKA: Wiedza studentów pielęgniarstwa Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Chełmie na temat nadciśnienia tętniczego 383

MAŁGORZATA STRYJECKA: Zwyczaje żywieniowe mieszkańców Chełma po 60. roku życia 393

MATERIAŁY

STANISŁAW LIPIŃSKI: Z przeszłości dóbr Putnowice 401

MAŁGORZATA PODLEWSKA-BEM: Maria Chaberko – chełmska królowa wycinanek. Wspomnienia w 125. rocznicę urodzin i 30. rocznicę śmierci 411

ANDRZEJ RYBAK: Kronika bombardowań lotniczych Chełma w okresie II wojny światowej (IX 1939 – VII 1944) w świetle raportów pożarniczych, dzienników, relacji i wspomnień mieszkańców miasta 429

PAULINA KOWALCZUK, EMIL MAJUK: Jak opowiedzieć wielokulturową historię miasteczka? Wystawa stała w Izbie Tradycji Ziemi Wojsławickiej jako interpretacja lokalnego dziedzictwa kulturowego 459

ANTONI FRANECKI: Tradycja „bolkowania” w gminie Ruda-Huta 473

JAGODA BARCZYŃSKA: Tomasz Barczyk – toruński artysta o chełmskiej proweniencji . . . 491

Z ŻAŁOBNEJ KARTY

PAWEŁ KIERNIKOWSKI: Franciszek Świstowski (1932–2021) 505

RECENZJE

PAWEŁ KIERNIKOWSKI: Antoni Franecki, „Było... minęło... czytanki historyczne z gminy Ruda Huta” TAWA Chełm 2020, ss. 224 513

PAWEŁ KIERNIKOWSKI: „Chełmscy krajoznawcy Kazimierz Janczykowski, Stanisław Skibiński, Konstanty Prożogo”, opracował: Zbigniew Lubaszewski, TAWA Chełm 2015, ss. 48 515

ROBERT KOZYRSKI: Andrzej Antoni Wawryniuk, „Droga do chwały. Młodość i krąg rodzinny Tadeusza Kościuszki”, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie, Chełm 2021, wyd. 2, ss. 231+1	519
JACEK POMIANKIEWICZ: Eugeniusz Wilkowski „Szkice o twórczości ks. Ryszarda K. Winiarskiego”, wyd. Eugeniusz Wilkowski, Chełm 2021, ss. 242	520
KRONIKA	
JOLANTA SKWARCZEWSKA: Kalendarium wydarzeń 2020	525

Наталія Ротар, Віталій Макар

Політична складова українсько-канадських відносин в умовах гібридної війни в Україні

Політична складова двосторонніх відносин визначається концептом зовнішньої політики партнерів таких відносин, формування якої відбувається під впливом різних факторів та обставин. Зовнішня політика держави як складне і комплексне явище, різновид політичного впливу, ґрунтується на необхідності дотримання певної сукупності принципів, що робить її результативною. Найбільш універсальні та значимі для двосторонніх відносин є принципи: суб'єктності, відповідно до якого кожна держава суверенна та самостійно виробляє зовнішню політику; реалістичності, згідно з яким держава не може ставити перед собою нездійсненних завдань; прагматизму, відповідно до якого забезпечення національних інтересів держави не може здійснюватися без урахування національних інтересів партнера по двосторонніх відносинах¹. Інтерпретація принципів зовнішньополітичної діяльності держави відображена в концептуальних засадах зовнішньої політики.

Концепт зовнішньої політики Канади тривалий час розгортався довкола ідеї держави середньої сили. Оскільки позиціонування Канади як держави середньої сили видавалося повоєнному прем'єр-міністру В. Кінгу дещо принизливим, в системі міжнародних відносин такий статус надавав значних дивідендів. Перебуваючи між великими і малими державами, Канада, з одного боку, дистанціювалася від численних малих держав, які не мали впливу на вироблення світової політики, з іншого – не брала на себе зобов'язань, великих держав, насамперед членів Ради Безпеки ООН. Належність до держав серед-

¹ M. Wight, *Power Politics*, London 2002, p. 42–46.

ньої сили маркувала зовнішню політику Канади як держави, не зацікавленої в прямому втручанні в міждержавні конфлікти, зорієнтованої на виконання посередницьких функцій у системі міжнародних відносин та пошук компромісів, прийнятних для різних сторін у складних конфліктних та потенційно конфліктних ситуаціях на рівні системи міжнародних відносин.

Закінчення холодної війни та посилення процесів глобалізації, які одночасно формували нові системи залежностей в міжнародних відносинах, актуалізували необхідність концептуального оновлення зовнішньої політики Канади з метою спроможності відповідати на нові виклики і загрози. На межі ХХ–ХХІ ст. міжнародні позиції Канади за багатьма напрямками втрачалися, вона менш активно залучалася до надання допомоги міжнародному розвитку, згортала участь у миротворчих операціях, які тривалий час позиціонувалися як головний напрям діяльності Канади на міжнародній арені. Це спричинило розгортання широкої дискусії щодо місця і ролі Канади в сучасному світі. Дискурс зовнішньополітичних установок Канади чітко вказував на необхідність переорієнтації моделі захисту цінностей на модель захисту національних інтересів² та супроводжувався збільшенням витрат з канадського бюджету на збройні сили, вказуючи на важливість і жорсткої сили в захисті свого суверенітету³.

Концепт зовнішньої політики Канади нині багатоаспектний, у якому не переважає той чи інший підхід, що визначає місце і роль держави в системі міжнародних відносин. Відхід, але не заперечення, від ідеї м'якої безпеки та максимальної диверсифікації міжнародних зв'язків (мультилатералізм⁴), що відповідало суті держави середньої сили⁵, інтеграція принципів жорсткої сили під час захисту свого суверенітету та концентрація на певних регіонах⁶ і двосторонніх відносинах — ядро сучасної зовнішньої політики Канади. Попри зміну ліберального та консервативного урядів Канади, які привносять своє бачення у зміст зовнішньополітичного курсу та стратегії його реалізації, розуміння суті національних інтересів держави залишається незмінним. На нашу

² A. Cohen, *While Canada Slept How We Lost Our Place in the World*, Ottawa 2003.

³ M. Hart, *From Pride to Influence Towards a New Canadian Foreign Policy*, British Columbia 2008.

⁴ T. Keating, *Canada and World Order. The Multilateralist Tradition in Canadian Foreign Policy*, Toronto 1993, p. 9; *Canada in the World. Government Statement*, Ottawa 1995 [dostęp: 20.12.2020]. World Wide Web: <https://gac.canadiana.ca/view/ooe.b2644952E>

⁵ A.F. Cooper, *Beyond the middle power model: Canada in a reshaping global order*, „South African Journal of International Affairs” 2015, Vol. 22, s. 2: Alliances beyond BRICS: South Africa's role in global economic governance, p. 185–201.

⁶ Department of Foreign Affairs and International Trade. *A Role of Pride and Influence in the World Canada's. International Policy Statement 2005*, Canada–Ottawa 2005 [dostęp: 20.02.2021]. World Wide Web: http://aix1.uottawa.ca/~rparis/IPS_2005.pdf.

думку, оновлення концепту зовнішньої політики Канади через інтеграцію до нього принципів неореалізму, які фокусують її зовнішньополітичну діяльність на «глобальному залученні»⁷, тобто постійній присутності на рівні основних міжнародних організацій та в більшості регіонів світу, визначило зміст політичної складової двосторонніх українсько-канадських відносин в умовах гібридної війни в Україні.

Визначальними для політичної складової двосторонніх українсько-канадських відносин в умовах гібридної війни в Україні є суть національної безпеки та оборонної політики як атрибутів зовнішньої політики Канади. Канадський «Закон про національну безпеку»⁸ (2017 р.) модернізував та посилив нормативно-правове регулювання простору безпеки, надаючи відповідним відомствам чітку конституційну та правову основу, необхідну для ефективної діяльності із захисту прав і свобод канадців.

Канада як відповідальний міжнародний гравець, який підтримує загальнолюдські цінності, сприяє побудові миру та через двосторонні відносини сприяє зміцненню загальної спроможності та стійкості. Вона рідко діє самостійно, швидше як частина альянсів та коаліцій, наприклад NORAD, НАТО, ООН. Визнаючи, що стратегічні інтереси Канади по-різному проявляються в різних регіонах світу, її оборона політика ґрунтується на гнучкому індивідуальному підході до двосторонніх відносин⁹. Окрім поглиблення взаємодії з традиційними державами-союзницями, оборонна політика Канади зорієнтована на формування та підтримку стабільних відносин з іншими країнами, зокрема й з тими, які стикаються з нестабільністю. Активна взаємодія зі збройними силами країн-партнерів та їхніми міністерствами оборони визначається як можливість побудови взаєморозуміння, підвищення прозорості, консолідації ресурсів, демонстрації лідерства та просування канадських цінностей та означається як оборонна дипломатія. Оборонна дипломатія Канади, яка реалізується й на рівні двосторонніх відносин, зорієнтована на формування оперативної поінформованості за допомогою співпраці у розвідці; підвищення сумісності та оперативної ефективності; розширення спектра дипломатичних домовленостей; посилення потенціалу партнерів; сприяння співробітництву

⁷ S. Brown, *The Instrumentalization of Foreign Aid under the Harper Government*, „Studies in Political Economy: A Socialist Review” 2016, Vol. 97, No. 1, p. 18–36.

⁸ House of Commons of Canada, *An Act Respecting National Security Matters. BILL C-59*. First reading, June 20, 2017 [dostep: 12.02.2020]. World Wide Web: <https://www.parl.ca/DocumentViewer/en/42-1/bill/C-59/first-reading>

⁹ *Strong, Secure, Engaged: Canada's Defence Policy* [dostep: 12.02.2020]. World Wide Web: <https://www.canada.ca/content/dam/dnd-mdn/documents/reports/2018/strong-secure-engaged/canada-defence-policy-report.pdf>.

у галузі оборонного експорту; обмін передовими практиками¹⁰. Найважливіше, що ці характеристики партнерства у сфері оборони вказують на прагнення Канади співпрацювати з союзниками, партнерами та міжнародним співтовариством для вирішення загальних викликів безпеці та сприяти глобальній безпеці та стабільності.

Для Канади основою оборонних відносин з країнами Європи є НАТО та низка стабільних двосторонніх відносин з країнами регіону, які сформовані на основі спільних інтересів та цінностей. Позиціонуючи двосторонні відносини зі Сполученим Королівством та Францією як найважливіші для Канади, двосторонні відносини з Україною також мають статус стратегічних та особливого партнерства¹¹. Для української сторони особливе значення має те, що Канада була державою-засновницею НАТО в 1949 р. Відтоді Альянс є центром євроатлантичної оборони та наріжним каменем канадської політики оборони та безпеки. Під час створення НАТО, делегація Канади ініціювала обговорення ст. 2 Північноатлантичного договору, відомої як «канадська стаття». Стаття містила положення про необхідність розвитку гуманітарної співпраці – «відносин миру і дружби, зміцнюючи свої незалежні інститути, досягнення більшого розуміння принципів» – та економічних зв'язків між членами Альянсу. Крім того, що вона домоглася включення статті до Північноатлантичного договору, неодноразові спроби Канади активізувати невійськові напрями співпраці в рамках НАТО не були результативними.

Формування зовнішньої політики України як партнера двосторонніх відносин з Канадою відбувалося за інших умов та за іншими принципами. Після здобуття незалежності, першорядним завданням України було створення нормативно-правової бази її зовнішньополітичної діяльності. Зовнішня політика України першої половини 1990-х рр. характеризується багатовекторністю, що швидше було не канадською моделлю диверсифікації міжнародних зв'язків (мультилатералізм), а невизначеністю і маневруванням. В «Основних напрямках зовнішньої політики України»¹² (1993 р.) головними зовнішньополітичними пріоритетами були вказані розвиток економічних, політичних

¹⁰ Strong, *Secure, Engaged: Canada's Defence Policy* [dostęp: 5.08.2020]. World Wide Web: <https://www.canada.ca/content/dam/dnd-mdn/documents/reports/2018/strong-secure-engaged/canada-defence-policy-report.pdf>.

¹¹ Government of Canada, *Canada and the North Atlantic Treaty Organization* [dostęp: 12.07.2020]. World Wide Web: https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/nato-otan/index.aspx?lang=eng

¹² *Про Основні напрями зовнішньої політики України*. Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. № 3360-XII [dostęp: 11.06.2020]. World Wide Web: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text>

і культурних зв'язків з європейськими країнами, міжнародне співробітництво в сфері захисту прав людини і широкомасштабні добросусідські відносини, насамперед із Росією. Відносини з Росією мали особливе місце в зовнішній політиці України, адже створювали найбільше викликів. Саме Росія стала ініціатором «втягування» України як частини зруйнованого СРСР, до нових інтеграційних проєктів на пострадянському просторі, зокрема СНД. Україна ніколи не була повноправним членом цього об'єднання, але набула статусу асоційованого члена Економічного Союзу СНД, а у 1999 р. увійшла до складу Міжпарламентської асамблеї СНД.

Вибудовуючи свої відносини з європейськими та північноамериканськими країнами, Україна стала членом ОБСЄ (1992 р.), Ради Європи (1995 р.), а у 1994 р. підписала угоду з НАТО «Партнерство заради миру»¹³, у 1997 р. – «Хартію про особливе партнерство»¹⁴, якими визначалися єдність позицій в утвердженні демократичних цінностей в Центральній-Східній Європі та необхідність тіснішого контакту між Україною і НАТО. Значними кроками зі зближення між Україною і НАТО стали зустрічі спільної комісії Україна-НАТО на регулярній основі.

Визначення зовнішньополітичних пріоритетів України на рубежі ХХ-ХХІ ст. відбувалося під впливом розгортання процесів євроатлантичної та європейської інтеграції та політики Росії, спрямованої на утримання України в сфері свого впливу. У зовнішній політиці України це проявлялося як невідзначеність та балансування між західним і східним векторами цивілізаційного розвитку. Кардинальні зміни під час президентства В. Ющенка, який запропонував українському суспільству чіткіші зовнішньополітичні пріоритети – європейську та євроатлантичну інтеграцію України як курс на зміцнення національної безпеки, оновлення економічного розвитку, утвердження демократичних цінностей, прав і свобод людини; розвиток стратегічного партнерства зі США, Росією і Польщею; зміцнення добросусідських відносин і розвиток економічних зв'язків з іншими країнами; розвиток регіональної політики, насамперед у Чорноморському регіоні; вступ України до Світової організації торгівлі¹⁵. Результатом зовнішньополітичної активності України в 2005–2010 рр.

¹³ *Партнерство заради миру. Рамковий документ*. Дата підписання: 10.01.1994. Дата підписання Україною: 8.02.1994. Дата набрання чинності для України: 8.02.1994 [dostęp: 11.06.2020]. World Wide Web: <https://ips.ligazakon.net/document/MU94354>

¹⁴ *Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північноатлантичного договору*. Дата підписання: 9.07.1997. Дата набрання чинності для України: 9.07.1997 [dostęp: 11.06.2020]. World Wide Web: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002#Text

¹⁵ М. Кармазіна, *Пріоритети й орієнтири Президента України Віктора Ющенка. Аналіз документів (23 січня 2005 р. – 24 лютого 2010 р.)*, „Політичний менеджмент” 2010, № 5, с. 59–60.

стали вступ до СОТ (2008 р.), підписання Плану дій Україна – ЄС (2005 р.), початок переговорів щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2007 р.); інтенсифікація діалогу Україна – НАТО.

З обранням Президентом України В. Януковича (2010 р.), зовнішня політика України формувалася відповідно до позаблокового статусу України, закріпленого Законом «Про основи внутрішньої і зовнішньої політики»¹⁶. Цей крок означав відмову від євроатлантичної інтеграції, а Харківські угоди (2010 р.), повертали Україну до сфери зовнішньополітичного впливу Російської Федерації. Водночас інтеграція в Європейський Союз залишилася серед зовнішньополітичних пріоритетів України, що уможливило продовження переговорів про асоціацію між Україною та ЄС. Імітуючи рух у бік демократичної розвиненої європейської держави, кланово-олігархічна система української влади часів В. Януковича, яка повністю залежала від рішень, прийнятих у Москві, не могла прийняти Угоду про асоціацію, яка була фактично інструментом саморуйнування. Основними рисами зовнішньої політики України були «позаблоковість, ізоляціонізм, прагматизм та інтеграційна амбівалентність, об'єктність. Остання риса означала втрату Україною своєї міжнародної суб'єктності і підпорядкованість її зовнішнім геополітичним гравцям та внутрішнім корпоративним інтересам панівних кланів»¹⁷.

Отже, упродовж усього періоду міжнародної суб'єктності України, Росія розглядала її як частину сфери свого впливу. Від часу здобуття незалежності Україною в 1991 р., Росія не раз висловлювала своє невдоволення та нетерпимість до будь-яких зусиль українського уряду, спрямованих на віддалення України від її впливу. Упродовж тривалого часу Росія перешкождала налагодженню зв'язків України з ЄС та наполягаючи на приєднанні до Євразійського економічного союзу, в якому домінувала. За оцінками Т. Кузьо, Росія схильна розглядати Україну як оборонну буферну зону між нею та рештою Європи, зокрема державами НАТО, та засобом впливу та контролю над Чорноморським регіоном¹⁸, позиціонуючи її як належну до власної сфери національних інтересів. Подібних позицій дотримується й професор політології Королівського

¹⁶ *Про засади внутрішньої і зовнішньої політики*. Закон України від 1 липня 2010, № 2411-VI [dostęp: 11.06.2020]. World Wide Web: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text>

¹⁷ Г.М. Перепелиця, О. В. Потехін, *Зовнішня політика України – 2014: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети*, Київ 2015, с. 104.

¹⁸ House of Commons Standing Committee on National Defence, *Evidence, 1st Session, 42nd Parliament, 16 October 2017* [dostęp: 18.04.2020]. World Wide Web: <https://www.ourcommons.ca/Content/Committee/421/NDDN/Evidence/EV9158000/NDDNEV61-E.PDF>

військового коледжу Канади Л. Луцюк, маркуючи дії Росії як «триваючу агресивну війну проти України»¹⁹.

Відмова від підписання знакової угоди про асоціацію з Європейським Союзом у листопаді 2013 р. спричинила потужні акції протесту в Україні та повалення режиму В. Януковича. Вже у березні 2014 р. російські війська окупували АР Крим, а після неконституційного референдуму 16 березня 2014 р. В. Путін підписав договір про включення Криму до складу Російської Федерації. Вже в березні 2014 р. Канада разом із міжнародним співтовариством засудила незаконну анексію Криму Росією²⁰.

За підтримки Росії, після незаконної анексії Криму, терористичні угруповання швидко отримали контроль над значною територією Донецької та Луганської областей Сходу України, проголосивши створення так званих Донецької народної республіки та Луганської народної республіки²¹. Неправові за природою та наслідками «референдуми про незалежність», ініційовані про-російськими сепаратистами, були проведені в ДНР та ЛНР 11 травня 2014 р. Вони не здобули міжнародного визнання, тож військова агресія, підтримувана Росією, спричинила відкриті зіткнення з українськими збройними силами.

Однією з реакцій міжнародного співтовариства на російську агресію до України стало ініціювання мирного переговорного процесу. Мирні домовленості були досягнуті під час переговорів, які відбулися у білоруському Мінську у вересні 2014 р. та в лютому 2015 р. Пакет заходів, вироблений у лютому, містив 13 зобов'язань, серед яких: негайне та повне припинення вогню в Донецькій та Луганській областях України; повне відведення важкої зброї обома сторонами; повний обмін полоненими; діалог про порядок проведення місцевих виборів у Донецькій та Луганській областях відповідно до українського законодавства; амністія сепаратистів; конституційна реформа, включаючи децентралізацію та особливий статус окремих районів Донецької та Луганської областей; відновлення Україною контролю над своїм кордоном з Росією²². Канада підтримує Мінський мирний процес і вважає, що це єдиний можливий

¹⁹ *Submission to the House of Commons Standing Committee on National Defence: Canada and the Ukraine Crisis* [dostep: 18.04.2020]. World Wide Web: URL: <https://www.ourcommons.ca/Content/Committee/421/NDDN/Brief/BR10597194/br-external/LuciukLubomyr-e.pdf>.

²⁰ Global Affairs Canada, *Annexation of Crimea breaches international law: Statement*. July 28. 2018. Ottawa, Ontario [dostep: 18.04.2020]. World Wide Web: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2018/07/annexation-of-crimea-breaches-international-law.html>

²¹ Library of Parliament, *Martin Auger, Katherine Simonds, Natalie Mychajlyszyn, Erin Shaw and Alexandra Smith. Background Paper on the Ukraine Crisis, General Distribution Paper, Parliamentary Information and Research Service*, Ottawa 19 October 2017, p. 1–8.

²² *Комплекс заходів з виконання Мінських угод* [dostep: 1.08.2020]. World Wide Web: <https://www.pra-da.com.ua/articles/2015/02/12/7058327/>

шлях до довготривалого і мирного вирішення конфлікту в Україні²³, тому закликає сторони виконувати свої зобов'язання, зокрема і за Мінськими угодами, у повному обсязі. Проте не заперечує можливість зміни формату, в разі, якщо мінські домовленості не сприятимуть мирному процесу.

Вторгнення Росії на територію України та незаконна окупація українського Криму в березні 2014 р. стало початком жорсткого та складного конфлікту виснаження між збройними силами України та проросійськими сепаратистськими угрупованнями в Донецькій та Луганській областях, які систематично підсилюються Російською Федерацією. Конфлікт характеризується регулярними епізодами ескалації насильства, коли досягається припинення вогню, а згодом неодмінно та неодноразово порушується. За попередніми оцінками у 2014–2017 рр. в зоні конфлікту вбито понад 10000 людей і майже втричі більше поранено²⁴.

Військова агресія Росії прискорила зміну зовнішньополітичних пріоритетів України в напрямі європейської і євроатлантичної інтеграції України та тісної співпраці з країнами ЄС і НАТО, закріплені в Конституції України у 2019 р. Однак, головною зовнішньополітичною метою України, яка визначає роль двосторонніх відносин України та Канади, є відновлення територіальної цілісності України та зміцнення безпеки країни. Безпосередня військова участь Росії в Україні та порушення суверенітету і територіальної цілісності України продовжують викликати значне занепокоєння міжнародної спільноти. Попри систематичні дипломатичні зусилля щодо вирішення конфлікту, ситуація на Сході України залишається напруженою, постійно порушується режим припинення вогню та здійснюються обстріли українських військ по лінії зіткнення. Росія продовжує відігравати дестабілізуючу роль в Україні та системі міжнародних відносин, заперечуючи, що вона відповідальна за розв'язання та продовження конфлікту. Ця позиція має складні наслідки для реалізації низки мінських протоколів, спрямованих на забезпечення безпеки та суверенітету України, як і постійна підтримка Росією сепаратистів, які діють в Донецькій, Луганській областях та Криму.

Характеристики політичної складової українсько-канадських двосторонніх відносин в умовах гібридної війни в Україні визначаються концептами зовнішньої політики України та Канади, які вказують на можливості кожної зі

²³ Government of Canada, *Canadian Sanctions Related to Ukraine* [dostęp: 1.08.2020]. World Wide Web: https://www.international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/sanctions/ukraine.aspx?lang=eng#a1

²⁴ V.L. Morelli, *Ukraine: Current Issues and U.S. Policy*, „U.S. Congressional Research Service”, 3 January 2017, p. 25 [dostęp: 9.09.2020]. World Wide Web: <https://fas.org/sgp/crs/row/RL33460.pdf>.

сторін використовувати інструменти впливу для врегулювання конфлікту на Сході України. Один із таких інструментів – санкції, які канадська сторона, як особливий партнер України, активно застосовує задля тиску на Російську Федерацію. Перш ніж проаналізувати канадську політику санкцій, необхідно встановити суть військового конфлікту, яким послуговувалися канадські політики під час вироблення стратегії підтримки України в рамках парадигми особливого партнерства. Російська агресія Росії в Україні однозначно характеризувалася як гібридна війна, яка за визначенням президента Globe Risk International Inc. А. Белла, є «військовою стратегією, яка одночасно поєднує звичайну війну, нерегулярну війну та кібервійну для досягнення успіху»²⁵. Росія використала концепцію нелінійного конфлікту, яка застосовувалася під час вторгнення до Криму та його анексії, та продовжує застосовуватися під час збройного конфлікту на Донбасі. Нелінійна війна ведеться засобами «незвичайних, звичайних та нерегулярних військ у поєднанні з психологічними, економічними, політичними та кібернетичними нападами. Гібридну війну можна описати як використання гнучкої та складної динаміки бойового простору, що вимагає високо адаптованої, добре навченої та стійкої реакції... Плутанина та безладдя виникають, коли інформація як зброя посилює відчуття незахищеності в населення та ставить під сумнів політичну, соціальну та культурну ідентичність»²⁶. Саме маркери ідентифікації та ідентичності найважливіша характеристика гібридної війни. Аналізуючи стратегію російського агресора в Криму, А. Белл підкреслив, що «російський прапор підняли жителі Криму, а не російські солдати. Російські сили не мали жодних ідентифікаційних маркерів або знаків відмінності»²⁷. І хоча світове співтовариство чітко розуміло, що Росія відповідальна за порушення суверенітету України, результатом стала «плутанина, породжена дезінформаційними кампаніями, кібератаками, невідновленими марками російських спецназівців та, згодом, діями на Сході України»²⁸, що призвело до вагань серед західних партнерів України та дало змогу росіянам закріпити результати анексії Криму. Інструментом актуалізації маркерів ідентифікації та ідентичності стала російська дезінформація, яка поширюється через телебачення, соціальні медіа та інші типи джерел засобів масової інформації та є надзвичайно складною, тож не повинна сприйматися

²⁵ House of Commons Standing Committee on National Defence, *Evidence, 1st Session, 42nd Parliament, 25 October 2017* [dostęp: 11.10.2020]. World Wide Web: <https://www.ourcommons.ca/Content/Committee/421/NDDN/Evidence/EV9191403/NDDNEV65-E.PDF>.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

як спрощена пропаганда. В таких умовах гібридної війни протистояти Україні може російському агресору тільки за допомогою підтримки міжнародного співтовариства та партнерів по двосторонніх відносинах. Одним з інструментів такої допомоги, як зазначалося вище, є санкції, які не піддаються дезінформаційному впливу гібридної війни.

Початком комплексу санаційної політики Канади проти Росії можна вважати вимогу Уряду Канади до 6 російських військовослужбовців, які вивчали англійську і французьку мови в Сен-Жані (Квебек), 2 російських військовослужбовців, які брали участь у навчальній програмі на базі CFB Gagetown та 1 військовослужбовця, який навчав канадських солдатів російської мови в Гатіно (Квебек)²⁹ покинути територію країни упродовж 24 годин. Такі вимоги були виголошені зразу після початку російського вторгнення в Крим.

Невдовзі, зважаючи на незаконну анексію Росією Криму та триваючу російську окупацію частини Східної України, Канада запровадила санкції проти Росії, її фізичних та юридичних осіб. Санкції були введені в дію «Положенням про спеціальні економічні заходи (Росія)»³⁰ з метою реагування на порушення конституції, суверенітету та територіальної цілісності України та набули чинності 17 березня 2014 р. До даного положення внесені зміни 19 березня, 21 березня, 28 квітня, 4 травня, 12 травня, 21 червня, 24 липня, 6 серпня, 16 вересня, 19 грудня 2014 р., 17 лютого та 29 червня 2015 р., 18 березня 2016 р. та 4 і 15 березня 2019 р.

«Положенням про спеціальні економічні заходи (Росія)»³¹ накладалися заборони на активи та здійснення угод щодо визначених канадським урядом осіб, до яких належать як фізичні, так і юридичні особи. Усім громадянам Канади заборонялося здійснювати торгові операції, укладати або сприяти укладанню угод, надавати фінансові або супутні послуги. Положення також встановило обмеження щодо певних секторів, таких як фінансовий та енергетичний. За окремими винятками, ці обмеження забороняли канадцям та будь-якій особі в Канаді брати або надавати боргові зобов'язання, строк погашення яких становить більш ніж 30 днів (для суб'єктів зі Списку 2, до якого внесено 7 суб'єктів господарської діяльності), або 90 днів (для осіб зі Списку 3, до якого внесено 8 суб'єктів господарської діяльності). Також заборонялося торгувати

²⁹ Канада дала російським військовим добу, щоб покинути країну [dostęp: 18.07.2020]. World Wide Web: http://www.ukrinform.ua/rubrictourism/1629251kanada_dala_rosiyskim_viyskovim_dobu_shchob_pokinuti_krajinu_1915816.html

³⁰ Government of Canada, *Special Economic Measures (Russia) Regulations (SOR/2014-58)* [dostęp: 18.07.2020]. World Wide Web: <https://laws.justice.gc.ca/PDF/SOR-2014-58.pdf>.

³¹ *Ibidem*.

цінними паперами. До основного списку (Список 1) потрапили 118 фізичних осіб, громадян Росії та 69 суб'єктів господарської діяльності³².

Положенням встановлювався чіткий перелік товарів, на які накладалася заборона вивозити, продавати, постачати чи доправляти до Росії, якщо вони можуть бути використані для видобування нафти на морських платформах (глибина більше 500 м), сланцевої нафти або здійснення розвідки та видобутку арктичної нафти. Сюди ж була віднесена заборона на надання будь-яких фінансових, технічних чи інших послуг, пов'язаних із товарами, на які поширюється ця заборона. Винятки поширювалися на угоди, укладені до 17 березня 2014 р., пенсійні виплати громадянам Канади; операції щодо рахунків у фінансових установах, розміщених у дипломатичних місцях, за умови, що операція потрібна для того, щоб місія виконувала свої дипломатичні функції відповідно до Віденської конвенції про дипломатичні відносини; угод міжнародних організацій з дипломатичним статусом, установ ООН, Міжнародного Червоного Хреста та Червоного Півмісяця або канадських неурядових організацій, які уклали угоду з Міністерством закордонних справ, торгівлі та розвитку Канади; фінансові послуги, необхідні для отримання юридичних послуг у Канаді щодо застосування санкцій; погашення позик за угодами, укладених до набрання чинності даного Закону³³.

Отже, введення санкцій проти Росії було обґрунтованою політикою Канади, яка «передбачала фінансові санкції проти Росії та тих, хто підтримує агресію Путіна у всьому світі»,³⁴ та мало економічне спрямування. Однак у публічному дискурсі означалися й застереження щодо санкцій Канади проти Росії. Наприклад, доктор С. Дж. Мехарг, ад'юнкт Королівського військового коледжу Канади, припустила, що санкції завдають шкоди російському народові більше, аніж Президентові Росії В. Путіну та його оточенню: «Я ніколи не була шанувальником економічних санкцій, тому що люди, які постраждали від санкцій, – це жінки, діти та чоловіки. Коли ми дивимося на Росію, то бачимо, що більше, ніж керівництво, страждають люди, оскільки російські лідери можуть обійти заборони»³⁵.

³² *Ibidem.*

³³ *Ibidem.*

³⁴ House of Commons Standing Committee on National Defence, *Evidence, 1st Session, 42nd Parliament, 23 October 2017* [dostęp: 18.04.2020]. World Wide Web: <https://www.ourcommons.ca/Content/Committee/421/NDDN/Evidence/EV9191403/NDDNEV65-E.PDF>

³⁵ Standing Committee on National Defence, *Number 070. 1st Session. 42nd Parliament. Monday, November 20, 2017* [dostęp: 18.04.2020]. World Wide Web: <https://www.ourcommons.ca/Content/Committee/421/NDDN/Evidence/EV9257929/NDDNEV70-E.PDF>

На користь санкцій свідчило те, що упродовж усього періоду їх дії, Росія продовжувала відігравати дестабілізуючу роль в Україні, заперечуючи свою відповідальність за конфлікт. Крім того, з 2014 р. Росія послідовно вживала заходів для зміцнення контролю над незаконно анексованим Кримським півостровом через будівництво мосту над Керченською протокою, накладення адміністративних та технічних санкцій на українські та міжнародні судна, що проходять через Керченську протоку до українських портів Маріуполя та Бердянська, що є основними експортними терміналами для України. 25 листопада 2018 р. Росія таранила, обстрілювала та захопила кілька українських суден з членами екіпажів. Беручи все це до уваги, Канада 15 березня 2019 р. внесла зміни до «Положення про спеціальні економічні заходи (Росія)»³⁶, включивши до списку 25 фізичних осіб та 14 суб'єктів господарювання, що свідчить про продовження засудження Канадою дій Росії в Україні. Згодом, організація та проведення Росією незаконних виборів в Криму у вересні 2019 р., які не були визнані Канадою, спричинили посилення канадських санкцій проти Росії.

Російська агресія в Україні чітко пов'язується Канадою з діями режиму В. Януковича, що стало причиною запровадження Канадою санкцій проти фізичних і юридичних осіб України. Санкції введені в дію «Положенням про спеціальні економічні заходи (Україна)»³⁷ з метою реагування на порушення конституції, суверенітету та територіальної цілісності України та набули чинності 17 березня 2014 р. Зміни до даного закону вносилися 19 березня, 12 квітня, 12 травня, 21 червня, 11 липня, 24 липня, 6 серпня та 19 грудня 2014 р.; 17 лютого та 29 червня 2015 р.; 18 березня та 28 листопада 2016 р.; 4 березня, 15 березня та 25 червня 2019 р.; 29 січня 2020 р.³⁸

«Положенням про спеціальні економічні заходи (Україна)»³⁹ заморожувалися активи та вводилася заборона на здійснення угод щодо фізичних та юридичних осіб, причетних до незаконної анексії Криму та російської частини Східної України. До фізичних осіб було віднесено: (1) осіб, які займається діяльністю, що прямо чи опосередковано сприяє, підтримує, забезпечує фінансування або сприяє порушенню / спробі порушення суверенітету чи територіальної цілісності України, перешкоджає роботі міжнародних організацій

³⁶ Government of Canada, *Special Economic Measures (Russia) Regulations (SOR/2014-58)* [dostęp: 18.07.2020]. World Wide Web: <https://laws.justice.gc.ca/PDF/SOR-2014-58.pdf>.

³⁷ Government of Canada, *Special Economic Measures (Ukraine) Regulations. SOR/2014-60. Registration 2014-03-17* [dostęp: 18.07.2020]. World Wide Web: URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/SOR-2014-60.pdf>.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*.

в Україні; (2) найманих працівників або члени сімей осіб, визначених у 1 пункті; (3) суб'єктів господарювання, які належать або контролюються особою, зазначеною в пункті 1, або діють від її імені; (4) суб'єктів господарювання, право власності чи контролю яких змінено особою, яка порушила або намагалася порушити суверенітет або територіальну цілісність України; (5) суб'єктів господарювання в Україні, які прямо чи опосередковано підтримують, забезпечують фінансування або сприяють порушенню суверенітету чи територіальної цілісності України, перешкоджають роботі міжнародних організацій в Україні⁴⁰. Станом на 29 січня 2020 р. до переліку фізичних осіб та суб'єктів господарювання, на які Уряд Канади накладав санкції, віднесено, відповідно 202 особи та 40 суб'єктів господарювання⁴¹. Громадянам Канади, які перебували як на території країни, так і за її межами заборонялося: вступати у торговельні відносини та укладати угоди щодо будь-якого майна, де б воно не розміщувалося, якщо воно перебувало у власності осіб, на яких поширюються санкції; укладати, прямо чи опосередковано сприяти будь-якій операції, пов'язаній з такою угодою; надавати будь-які фінансові або супутні послуги щодо такої угоди; відкривати доступ до товарів для визначених осіб. Зауважимо, що Законом передбачався механізм вилучення зі списку осіб та суб'єктів господарювання в разі, якщо буде подана відповідна заява, а за результатами її розгляду буде отримано позитивний висновок.

«Положення про спеціальні економічні заходи (Україна)»⁴² оперує поняттям «Кримський регіон України» (далі Крим – В. М.), яке «означає Автономну Республіку Крим та місто Севастополь та територіально включає сушу та море»⁴³. Відповідно, громадянам Канади, які перебували як на території країни, так і за її межами заборонялося: інвестувати в Крим, якщо ця інвестиція передбачає торгівлю будь-яким майном, яке розміщене там, є власністю особи, суб'єкта господарювання чи територіальної громади; надавати або отримувати фінансові чи інші послуги з метою здійснення інвестицій; імпортувати, купувати, відвантажувати або в інший спосіб торгувати товарами, технічними даними та послугами, фінансовими послугами, пов'язаними з туризмом; реєструвати круїзне судно в Криму, якщо воно ліцензоване та має ідентифікаційний номер відповідно до законодавства Канади⁴⁴.

⁴⁰ *Ibidem.*

⁴¹ Government of Canada, *Special Economic Measures (Ukraine) Regulations*. SOR/2014-60. Registration 2014-03-17 [dostęp: 18.07.2020]. World Wide Web: <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/SOR-2014-60.pdf>.

⁴² *Ibidem.*

⁴³ *Ibidem.*

⁴⁴ *Ibidem.*

На основі «Закону про заморожування активів корумпованих іноземних посадових осіб»⁴⁵ в «Положенні про заморожування активів корумпованих іноземних посадових осіб (Україна)»⁴⁶ (FACFOA) вироблені й ухвалені спеціальні норми, якими створювалися правові підстави для обмеження торгівлі, укладання угод, фінансових операцій для представників українського політикуму та членів їх сімей. Ці норми визначалися як такі, котрі відповідають «інтересам міжнародних відносин»⁴⁷. Прем'єр-міністр Канади С. Харпер заявляючи 12 травня 2014 р. про те, що Канада ввела додаткові економічні санкції та заборони на поїздки для 12 осіб, які мають українське (6 осіб) та російське (6 осіб) громадянство та які сприяли порушенню Росією українського суверенітету та територіальної цілісності, наголосив, що «російська протиправна окупація України та її провокаційна військова діяльність викликають значне занепокоєння міжнародної спільноти»⁴⁸, оскільки вона є серйозним порушенням міжнародного миру та безпеки та вказує на те, що агресія режиму Путіна не має залишитися без відповіді.

Станом на 1 жовтня 2020 р. статус викритих корумпованих посадовців України налічував 16 осіб. Зауважимо, що максимально він складався з 18 осіб⁴⁹, однак у 2019 р. санкції були зняті з колишнього радника колишнього Президента України В. Януковича І. Калініна та сина В. Януковича, колишнього депутата Верховної Ради України В. Януковича⁵⁰. Зважаючи на те, що безпосередня військова присутність Росії в Україні та порушення суверенітету і територіальної цілісності України тривають, 3 квітня 2019 р. Канада ухвалила рішення про продовження дії «Положення про заморожування активів корумпованих іноземних посадових

⁴⁵ Government of Canada, *Freezing Assets of Corrupt Foreign Officials Act. Assented to 2011-03-23* [dostęp: 14.10.2020]. World Wide Web: <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/F-31.6.pdf>.

⁴⁶ Government of Canada, *Freezing Assets of Corrupt Foreign Officials (Ukraine) Regulations (SOR/2014-44). Regulations are current to 2021-01-28 and last amended on 2019-03-04* [dostęp: 14.10.2020]. World Wide Web: <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/SOR-2014-44.pdf>.

⁴⁷ Government of Canada, *Special Economic Measures (Ukraine) Regulations. SOR/2014-44. Registration 2014-03-05* [dostęp: 18.07.2020]. World Wide Web: <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/SOR-2014-44.pdf>.

⁴⁸ *Statement by the Prime Minister of Canada announcing additional sanctions. Ottawa, Ontario – 12 May 2014* [dostęp: 14.10.2020]. World Wide Web: <https://www.canada.ca/en/news/archive/2014/05/statement-prime-minister-canada-announcing-additional-sanctions.html>

⁴⁹ Government of Canada, *Freezing Assets of Corrupt Foreign Officials (Ukraine) Regulations. SCHEDULE. (Section 1). Politically Exposed Foreign Persons (Ukraine)* [dostęp: 14.10.2020]. World Wide Web: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/regulations/SOR-2014-44/section-sched810745-20140305.html>

⁵⁰ *Ibidem.*

осіб (Україна)»⁵¹ на п'ять років, починаючи з 6 березня 2019 р.⁵² Загалом від 2014 р. Канада встановила санкції щодо 435 фізичних і юридичних осіб, багато з яких кореспондувалися з санкціями з боку США та ЄС.⁵³

Для визначення канадських санкцій проти Росії як інструменту впливу на процес урегулювання конфлікту на Сході України, важливого значення набуває суспільна дискусія щодо його потенціалу та доречності. На нашу думку, її структура та основні фрейми формувалися під впливом позиції постійного комітету Палати громад з питань національної оборони, представники якого у період 23–26 вересня та 16–25 жовтня 2017 р. відвідали Україну з метою кращого розуміння ситуації на місцях та оцінки розмірів і форм канадської допомоги Україні як особливому партнеру по двосторонніх відносинах⁵⁴. Під час численних зустрічей з українськими урядовцями та військовими, експертами з питань оборони та науковцями, відвідин Міжнародного центру миротворчості та безпеки в Яворові вироблена консолідована позиція щодо ролі та значення канадських санкцій для протистояння України російському агресору.

Важливість і необхідність санкцій як інструменту впливу на агресора та механізму підтримки партнера по двосторонній взаємодії підкріплювалася низкою позицій, які трансливалися канадським політикумом у внутрішньополітичному середовищі та на міжнародній арені. По-перше, на необхідність застосування санкцій до Росії вказувало те, що найближчим часом збройний конфлікт не буде врегульований мирними засобами: «війна Росії в геополітичному центрі Європи триває вже четвертий рік і жодних реальних ознак, що вона скоро закінчиться, немає»⁵⁵. По-друге, завершення конфлікту має надто віддалену перспективу, оскільки його зміст визначається здебільшого проблемами національної ідентичності українців та росіян. Ми підтримуємо з цього приводу позицію Т. Кузьо, «що цей конфлікт дуже глибокий і, отже, довгостроковий, тому що в кожному регіональному середовищі, де у вас є питання

⁵¹ Government of Canada, *Freezing Assets of Corrupt Foreign Officials (Ukraine) Regulations (SOR/2014-44)*. Regulations are current to 2021-01-28 and last amended on 2019-03-04 [dostęp: 14.10.2020]. World Wide Web: <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/SOR-2014-44.pdf>.

⁵² Government of Canada, *Order Extending the Application of the Freezing Assets of Corrupt Foreign Officials (Ukraine) Regulations. SOR/2019-69* [dostęp: 14.10.2020]. World Wide Web: <https://laws-lois.justice.gc.ca/PDF/SOR-2019-69.pdf>.

⁵³ *Canada imposes new sanctions in response to Russia's aggressive actions*, “News release”, Ottawa, Ontario. March 15, 2019 [dostęp: 14.10.2020]. World Wide Web: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2019/03/canada-imposes-new-sanctions-in-response-to-russias-aggressive-actions.html>

⁵⁴ *Санкції проти Росії: Нинішній стан, перспективи, успіхи та прогалини багатостороннього міжнародного санкційного режиму проти Російської Федерації*, Київ 2019, с. 12.

⁵⁵ House of Commons Standing Committee on National Defence, *Evidence, 1st Session, 42nd Parliament, 18 October 2017* [dostęp: 18.04.2020]. World Wide Web: <https://www.ourcommons.ca/Content/Committee/421/NDDN/Evidence/EV9170501/NDDNEV62-E.PDF>.

національної ідентичності, їх потрібно довго змінювати»⁵⁶. Росіяни та українці мають різні погляди один на одного та своє майбутнє. Тоді як багато українців маркують Росію та її президента В. Путіна як агресорів, що вирішили втримати Україну під сферою впливу Росії, росіяни важко сприймають те, що українці є окремим народом, тож розглядають прагнення України вестернізуватися, набутти членства в ЄС та НАТО як загрозу власній безпеці. Відповідно, західні партнери України застосовують інструменти обмеження позиції Росії як світової держави. По-третє, застосування санкцій проти Росії – це виправданий крок, оскільки військове втручання Росії в Криму та на Донбасі є спробою дестабілізувати та розділити Україну і може означатися як «геополітичне перетягування каната»⁵⁷ між заходом та Росією. Відповідно, агресія Росії в Україні – загроза не лише для української держави, а й для всього західного світу, для яких вона стає екзистенційною загрозою. По-четверте, санкції як інструмент підтримки України є інвестицією Канади у власну безпеку, адже «Україна залишається єдиною реальною силою, яка стоїть між російськими загарбниками та безпекою і стабільністю Європи»⁵⁸.

Важливим елементом дискурсу канадських санкцій проти Росії стали виступи українських політиків перед канадськими парламентарями. Так, під час свого візиту до Канади 17 вересня 2014 р. Президент України П. Порошенко наголосив, що відтоді, як Канада визнала незалежність України у грудні 1991 р., «наші країни поєднані дружніми та партнерськими відносинами. Незважаючи на відстань, ми завжди відчуємо, що Канада поряд з нами, пліч-о-пліч в питаннях реформування та захисту суверенітету, територіальної цілісності і незалежності нашої держави»⁵⁹.

Виступаючи 24 жовтня 2017 р. перед Постійною комісією Палати громад із питань національної оборони, віце-прем'єр-міністерка з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України І. Климпуш-Цинцадзе наголосила, що збройний конфлікт негативно впливає на Україну: «ті три роки війни, яку ми

⁵⁶ House of Commons Standing Committee on National Defence, *Evidence, 1st Session, 42nd Parliament, 16 October 2017* [dostęp: 18.04.2020]. World Wide Web: <https://www.ourcommons.ca/Content/Committee/421/NDDN/Evidence/EV9158000/NDDNEV61-E.PDF>.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ House of Commons Standing Committee on National Defence, *Evidence, 1st Session, 42nd Parliament, 18 October 2017*. [dostęp: 18.04.2020]. World Wide Web: <https://www.ourcommons.ca/Content/Committee/421/NDDN/Evidence/EV9170501/NDDNEV62-E.PDF>.

⁵⁹ Міністерство оборони України. Канада стоїть пліч-о-пліч з Україною у проведенні реформ та захисті своєї територіальної цілісності – зустріч Президента та Прем'єр-міністра Канади, 11 липня 2016 р. [dostęp: 21.07.2020]. World Wide Web: [https://www.mil.gov.ua/news/2016/07/11/kanada-stoit-plitch-o-plitch-z-ukrainoyu-u-provedenni-reform-ta-zahisti-svoei-teritorialnoi-czilisnosti-zustrich-prezidenta-ta-premer-ministra-kanadi-/-/](https://www.mil.gov.ua/news/2016/07/11/kanada-stoit-plitch-o-plitch-z-ukrainoyu-u-provedenni-reform-ta-zahisti-svoei-teritorialnoi-czilisnosti-zustrich-prezidenta-ta-premer-ministra-kanadi-/)

ведемо на власній території проти Російської Федерації, призвели до вбивства 10000 мирних жителів і військовослужбовців та поранення понад 25000, [та] понад 1,5 мільйона внутрішньо переміщених осіб»⁶⁰. Вона додала, що 7 % території України окуповано ворожими силами, в результаті чого Україна втратила близько 20 % свого економічного та промислового потенціалу. Збройний конфлікт спричинив масові руйнування сотень будинків, шкіл, закладів охорони здоров'я, культурних пам'яток, електромереж, мереж водопостачання, доріг та залізничних колій, які утворювали інфраструктуру окупованих територій. Вартість збитків, завданих збройним конфліктом на Сході України, була оцінена політикинею близько 50 млрд дол.⁶¹

У своєму виступі перед канадськими парламентарями І. Климпуш-Цинцадзе особливо наголосила на порушеннях прав людини російськими агресорами на окупованих територіях України. Окупаційний режим підтримує нетерпимість до інакомислення, встановлює незаконні правила для уможливлення тиску, переслідування, затримки та викрадення незгодних з окупацією. Росія як окупаційна держава вдалася на території України до масштабної націоналізації приватної, комунальної та державної власності. Найскладніша проблема, яка потребує міжнародного втручання та зусиль Канади як особливого партнера України, – це проблема зміни етнічного складу Криму через примусове запровадження російського громадянства⁶². Фактично Росія проводила кампанію «дуже суворой деукраїнізації»⁶³ в Криму, переслідуючи кримсько-татарський народ, етнічних українців та всіх, хто виступає проти російської окупації Криму.

Увага канадського політикуму була повернута й до гуманітарних аспектів безпеки на Донбасі. І. Климпуш-Цинцадзе поінформувала Постійну комісію Палати громад із питань національної оборони, що в Україні, станом на жовтень 2017 р. було 405 осіб, які зникли безвісти на територіях, які не перебувають під контролем України, а Росія не виявила намірів чи бажання допомогти українцям знайти зниклих осіб. Росія фактично «продовжує блокувати процес звільнення заручників та незаконно затриманих осіб», навіть попри зобов'язання в Мінську II⁶⁴.

⁶⁰ House of Commons Standing Committee on National Defence, *Evidence. 1st Session, 42nd Parliament, 24 October 2017* [dostęp: 18.04.2020]. World Wide Web: <https://www.ourcommons.ca/Content/Committee/421/NDDN/Evidence/EV9187252/NDDNEV64-E.PDF>.

⁶¹ *Ibidem.*

⁶² *Ibidem.*

⁶³ *Ibidem.*

⁶⁴ *Ibidem.*

Не менш важливої уваги потребують дезінформаційні кампанії та кібератаки російського агресора: «Україна стикається з бурєю дезінформації та фейковими новинами, котрі мають на меті ізолювати її від партнерів та союзників у міжнародному співтоваристві та подати неправдиву картину світу, наполягаючи на тому, що це внутрішня громадянська війна на протигагу реальній агресії Російської Федерації на нашій території»⁶⁵.

Канадські санкції стали найефективнішими політичними інструментами протидії російському агресору, адже вони були чітко пов'язані з конкретними цілями – деокупацією Криму, деокупацією Донбасу, відновленням територіальної цілісності України та реінтеграцією територій України в одній державі. Санкції – це такий інструмент зовнішньополітичного впливу, який можна «налаштувати» відповідно до зміни ситуації, поступово збільшувати, якщо не спостерігається прогресу та не скасовувати, поки цілі не будуть досягнуті. Санкції сигналізують агресору, що дестабілізація зовнішньої політики, порушення міжнародного права та міжнародних правил і процедур неприйнятні для системи міжнародних відносин.

Оцінюючи роль української діаспори Канади у лобюванні запровадження та підтримки санкцій проти Росії, зауважимо, що зразу після ухвалення антидемократичних законів 16 січня 2014 р. КУК, засуджуючи політику В. Януковича через підписання скандальних законів, які «обмежують свободу слова, зібрань, право на належне проведення правосуддя і свободу асоціацій, значно скорочують політичні права й свободи громадян в Україні»⁶⁶, закликав уряд Канади, США та ЄС негайно запровадити візові обмеження та індивідуальні фінансові санкції проти осіб, відповідальних за порушення прав і свобод людини в Україні. Вже 27 січня 2014 р. депутат від Ліберальної партії Р. Гудель, запитуючи уряд Канади про ситуацію в Україні, закликав його перейти від загальних заяв до конкретних дій, включаючи відправку офіційних спостерігачів, прискорення процедури надання віз для тих, хто повинен виїхати з України задля власної безпеки, та встановлення санкцій для фізичних осіб, зокрема заборону на в'їзд та заморожування активів з метою змусити український політикум припинити антидемократичну діяльність.

⁶⁵ *Ibidem.*

⁶⁶ *Україна – жертва нових репресивних законів, – кажуть українські канадці. Заклик до введення санкцій та візових обмежень*, 18 січня 2014 [dostęp: 18.04.2020]. World Wide Web: <https://www.ucc.ca/2014/01/18/ukraine-a-victim-of-repressive-laws/>

Після запровадження санкцій, КУК у своїх заявах постійно вітав політику канадського уряду щодо їх продовження⁶⁷. Президент Конгресу українців Канади О. Хичій наголошувала з цього приводу: «Канада розуміє, що послаблення санкцій не досягне тих результатів, яких очікує світ, а саме зупинення агресії проти України. ... Поки в Україні триває війна й Крим залишається окупованим, міжнародній спільноті варто посилювати санкційний тиск»⁶⁸. Українська діаспора Канади, маючи варіативні інструменти впливу на міжнародну політику, використала найдієвішу стратегію досягнення власних цілей – вплив на державу перебування. Як самодостатня інституція, українська діаспора Канади наділена соціальними, політичними та гуманітарними джерелами впливу, які ствердили її як суб'єкта міжнародної політики. Її позиція стала вагомим чинником постійного продовження та розширення санкцій Канади проти Росії, яка здійснює агресивну політику в Україні.

Важливий інструмент розгортання політичної складової українсько-канадських двосторонніх відносин в умовах гібридної війни в Україні – це канадська підтримка членства України в НАТО. Канада офіційно висловилася за набуття Україною членства в Альянсі, а згодом не раз висловлювалася за їх поглиблення та посилення діалогу. Однак перспективи членства України в НАТО виходять за межі власне двосторонніх відносин, тож позиція та політика тільки двох держав не може забезпечити статусу члена цієї безпекової структури. Зважаючи на те, що саме безпекова співпраця набуває особливої актуальності для України в умовах російської агресії, вона стала відповідальною частиною українсько-канадських двосторонніх відносин.

Таким чином, в умовах гібридної війни в Україні політична складова українсько-канадських двосторонніх відносин визначається концептами зовнішньої політики України та Канади, які вказують на можливості кожної зі сторін використовувати інструменти впливу для врегулювання конфлікту на Сході України. Один із таких інструментів є санкції, які канадська сторона, як особливий партнер України, активно застосовує задля тиску на Російську Федерацію. В процесі реалізації канадської політики підтримки України в її протистоянні російському агресорові, українська діаспора Канади

⁶⁷ UCC. 29 November, 2016. OTTAWA. The Ukrainian Canadian Congress (UCC) applauds yesterday's announcement by Canada's Department of Global Affairs. URL: <https://www.ucc.ca/2016/11/29/ucc-applauds-additional-canadian-sanctions-for-russias-illegal-occupation-of-crimea/>; UCC. 15 March, 2019. OTTAWA. The Ukrainian Canadian Congress (UCC) applauds today's announcement by Canada's Department of Global Affairs. URL: <https://www.ucc.ca/2019/03/15/ucc-applauds-new-canadian-sanctions-on-russia/>

⁶⁸ Канада розуміє, що послаблення санкцій не досягне тих результатів, яких очікує світ, а саме зупинення агресії проти України. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/prezident-kongresu-ukrayinciv-kanadi-oleksandra-hi/>

активно лобіювала запровадження санкцій проти Росії, а після цього, у своїх заявах вітала політику канадського уряду щодо їх продовження. Українська діаспора Канади, маючи варіативні інструменти впливу на міжнародну політику, використала найдієвішу стратегію досягнення власних цілей – вплив на формування політики держави перебування.

Резюме

Політична складова українсько-канадських відносин в умовах гібридної війни в Україні

В умовах гібридної війни в Україні політична складова українсько-канадських двосторонніх відносин визначається концептами зовнішньої політики України та Канади, які вказують на можливості кожної зі сторін використовувати інструменти впливу для врегулювання конфлікту на Сході України. Один із таких інструментів є санкції, які канадська сторона, як особливий партнер України, активно застосовує задля тиску на Російську Федерацію. Канадські санкції стали найефективнішим політичним інструментом протидії російському агресору, адже вони були чітко пов'язані з конкретними цілями – деокупацією Криму, деокупацією Донбасу, відновленням територіальної цілісності України та реінтеграцією територій України в одній державі. Доведено, що українська діаспора Канади активно лобювала запровадження санкцій проти Росії, а після їх запровадження, у своїх заявах вітала політику канадського уряду щодо їх продовження. Українська діаспора Канади, маючи варіативні інструменти впливу на міжнародну політику, використала найдієвішу стратегію досягнення власних цілей – вплив на формування політики держави перебування.

Ключові слова:

двосторонні відносини, Україна, Канада, гібридна війна, політика санкцій, українська діаспора Канади

SUMMARY

THE POLITICAL COMPONENT OF UKRAINIAN-CANADIAN RELATIONS IN THE CONTEXT OF A HYBRID WAR IN UKRAINE

In the context of a hybrid war in Ukraine, the political component of Ukrainian-Canadian bilateral relations is determined by the concepts of foreign policy of Ukraine and Canada, which indicate the ability of each of the parties to use tools of influence to resolve the conflict in the East of Ukraine. One of these instruments are sanctions, which the Canadian side, as a special partner of Ukraine, is actively using to put pressure on the Russian Federation. Canadian sanctions have become an effective political tool to counter the Russian aggressor, since they are clearly linked

to specific goals – the de-occupation of Crimea, the de-occupation of Donbass, the restoration of the territorial integrity of Ukraine and the reintegration of the territory of Ukraine. It has been proven that the Ukrainian diaspora in Canada actively lobbied for the introduction of sanctions against Russia, and after that, in their statements, they welcomed the policy of the Canadian government regarding their continuation. The Ukrainian diaspora in Canada, having varied instruments of influence on international politics, used an effective strategy to achieve their own goals – influence on the formation of the policy of the host state.

KEY WORDS:

bilateral relations, Ukraine, Canada, hybrid war, policy of sanctions, Ukrainian diaspora of Canada

RÉSUMÉ

SKŁADOWA POLITYCZNA STOSUNKÓW UKRAIŃSKO-KANADYJSKICH W WARUNKACH
WOJNY HYBRYDOWEJ W UKRAINIE

W warunkach wojny hybrydowej w Ukrainie stosunki bilateralne ukraińsko-kanadyjskie wskazują na możliwość stosowania różnych instrumentów celem uregulowania konfliktu na wschodzie Ukrainy. Jednym z takich narzędzi są sankcje, które to strona kanadyjska, jako partner Ukrainy, aktywnie stosuje wobec Federacji Rosyjskiej, w celu zmuszenia jej do zaprzestania agresji zbrojnej przeciwko Ukrainie. Sankcje kanadyjskie stały się najefektywniejszym instrumentem politycznym przeciwdziałania agresorowi rosyjskiemu, ponieważ są wyraźnie powiązane z konkretnymi założeniami – deokupacją Krymu i Donbasu, odnowieniem całości terytorialnej Ukrainy i reintegracją ziem ukraińskich w granicach państwa.

Autorzy udowodnili, że diaspora ukraińska Kanady aktywnie lobbowała za wprowadzeniem sankcji przeciwko FR, a następnie, w swoich wypowiedziach, z zadowoleniem przyjęła politykę rządu kanadyjskiego dotyczącą kontynuacji sankcji. Diaspora ukraińska Kanady dysponując różnorodnymi instrumentami oddziaływania na politykę międzynarodową, stosuje efektywną strategię do osiągnięcia własnego celu – wpływu na kształtowanie polityki.

SŁOWA KLUCZOWE:

stosunki bilateralne, Ukraina, Kanada, wojna hybrydowa, sankcje polityczne, diaspora ukraińska Kanady